

Fagforbundet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo

Deres ref.:

Dato:
25.03.2021

Høring - NOU 2020:15 Det handler om Norge - Bærekraft i hele landet. Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene

Fagforbundet sender her sitt høringssvar til NOU 2020:15

Med hilsen
Fagforbundet

Mette Nord
(sign)
Forbundsleder

Gunn Karin Gjøl
(sign)
Avdelingsleder

Dette brevet er godkjent elektronisk i Fagforbundet og har derfor ingen signatur.

Fagforbundets høringssvar til NOU 2020:15

Innledning

Fagforbundet støtter utvalget om at mange av utfordringene må håndteres i en felles nasjonal politikk, men samtidig at det må utvikles et mer strukturert regional arbeid mellom stat, fylkeskommune og kommune innen flere tjenesteområder. Dette ble særlig tydelig under håndteringen av covid-19, hvor kommunene ble overlatt mye til seg selv, både i utvikling av planer og strategier, og de økonomiske konsekvensene som pandemien har ført til.

Fagforbundet vil vektlegge utvalgets uttalelse om at «tjenesteutvikling i større grad må skje på distriktenes premisser». Det er behov for å endre prinsippene for hvordan staten organiserer sin virksomhet i en region. Prinsippet bør være at tjenester organiseres på det optimale nivået der de kan fungere for innbyggerne, og ikke at lokaliseringen kun styres av det som gir det optimale kostnadseffektive nivået for virksomheten isolert.

Vektleggingen av muligheten til å leve forskjellige liv er viktig fordi det underbygger og styrker ulike former for livskvalitet og levevis, et større mangfold på tvers av landets geografi. Styrking av distriktene, men samtidig sikring av nærmiljøfaktorer (skoler, kommunikasjonsmidler) krever statlig tilføring av midler og økte midler til kommunene som en del av inntektssystemet. I dag er opplevelsen at kommunen strupes og at det er urealistisk at den skal kunne ta oppdraget sitt som samfunnsutvikler ved siden av lovpålagte oppgaver.

Utvalget har i stor grad fokusert på kommuner med sentralitetsindeks 5 og 6, men Fagforbundet mener at flere av utfordringene også gjelder kommunene i sentralitetsindeks 4. Istedenfor å avgrense distriktstiltakene basert på sentralitet bør det benyttes et samlemål som dagens «distriktsindeksen». Distriktsindeksen består av 9 variabler og viser kommuner med distriktsutfordringer. Dessverre ble det vedtatt å endre distriktsindeksen i 2020 og hvor den nye skal gjelde fra 2022. Endringen førte til en mer grovkornet og lite treffende distriktsindeks og endringen av distriktsindeksen bør derfor utsettes. Dagens distriktsindeks bør benyttes til å som verktøy for å avgrense distriktstiltakene.

Fagforbundet ønsker å komme med innspill til flere av forslagene fra utvalget og også forslag som ikke blir trukket fram. Flere av forslagene fra utvalget er gode og Fagforbundet har valgt å fokusere på fire områder.

1. Organisering og finansiering av offentlige tjenester

Statlige og kommunale tjenester

Fagforbundet støtter utvalgets forslag om en sterkere allokering av statlige tjenester og arbeidsplasser til distriktene med hensyn til brukerne av tjenestene. Dette er viktig for å kunne bidra til flere statlige tjenester, økt sysselsetting, bosetting og inntekter i distriktene.

Fagforbundet synes det er bekymringsverdig tallene utvalget presenterer om mangelen på ansatte og ressurser til å jobbe med planlegging og samfunnsutvikling i kommunene. Det er vanskelig å jobbe langsiktig og holde planverket oppdatert når det blir systematisk nedprioritert, og samarbeid er en utfordring når fagmiljøene blir små. Våre medlemmer har det siste året hatt perioder med svært høyt arbeidspress. I flere kommuner har ressurspersoner som rådmenn og kommuneplanleggere sluttet, og det har blitt ytterligere arbeidsbelastning på samfunnsplanleggerne i det daglige. I tillegg til

unntakstilstanden med covid-19, meldes det om mye nedskjæringer i kommunene¹. For å håndtere utfordringene i årene som kommer når det gjelder kommuneorganisasjonenes ressurser kan det bli det nødvendig å se på regionale samarbeid om bruk av kompetanse, for eksempel med flere trainee-ordninger og om større samarbeid om planarbeid for å sikre strategisk styring.

Utvalget foreslår også forsøk med gratis barnehage og SFO for å øke familieetablering i og tilflytting til distriktskommuner. Dette støtter Fagforbundet og mener at det bør også gjelde for kommuner som er definert på nivå 4 i sentralitetsindeksen til SSB og/eller som har en lav verdi på dagens distriktsindeks.

Bedre rammevilkår ved refusjon for ressurskrevende tjenester

Fagforbundet støtter forslaget om bedre rammevilkår ved refusjon til ressurskrevende tjenester og mener at:

- Ordningen må gjelde også etter at brukerne har fylt 67 år
- At den kommunale egenandelen må reduseres, som følge av de flere års økning i den kommunale egenandelen (egenandelen er 20 pst. høyere i 2021 enn hvis den skulle fulgt kommunedeflatoren fra 2013-2021)
- En egen tilleggs-finansieringsordning til kommuner som har relativt mange² ressurskrevende brukere må på plass og at dette må gjelde også for andre kommuner enn de under 3000 innbyggere (jmf. regjeringens forslag til Statsbudsjett 2021).

Et bedre inntektssystem for kommunene

Utvalget trekker fram at ordningene med inntekts- og utgiftskorrigerings i fordelingen av de frie inntektene gjennom inntektssystemet er helt avgjørende for å gi innbyggere i hele landet gode tjenester. Fagforbundet er enig i prinsippet, men mener at inntektssystemet må være mer utjevnede enn det er i dag. Samtidig som det er noen iboende utfordringer ved dagens kommunale inntektssystem. Her er noen sentrale:

- Innføring av strukturkriteriet fra 2017, som bidro til en vridning av inntektene fra mindre kommuner og i større grad til større kommuner³. Figur 1 viser dette og er hentet fra Kommuneproposisjonen 2017.
- Undervurderte bosettingsutgifter for mer spredtbygde kommuner gjennom ikke-korrekt statistisk⁴ metode for å beregne de estimerte utgiftskriteriene, med påfølgende konsekvenser for utgiftsutjevningen av Innbyggertilskuddet og beregninger av korrigerede frie inntekter⁵.
- Behovet for mer skatteutjevning mellom kommunene enn det er i dag, og heller på lik linje som gjennom fylkeskommunenes inntektssystem. Som utvalget viser til er det lavere skatteinntekter per innbygger i kommuner som er mindre sentrale og høyere skatteinntekter per innbygger i kommunene som er mest og nest-mest sentrale. For å få til jevnere fordeling av offentlig inntekter mellom kommunene kan et virkemiddel være å innføre en kraftigere skatteutjevning på lik linje som fylkeskommunen. Dette er tiltak som på aggregert nivå vil styrke det økonomiske ressursgrunnlaget for distriktskommuner⁶.

¹ I tillegg til oppsigelser, blir det ikke ansatt nye kollegaer når noen går ut i pensjon. Det blir mye overarbeid, et stort etterslep og vanskelig å ta på seg nye oppgaver.

² Relativt mange kan forstås som at utgifter til ressurskrevende tjenester (og dermed refusjon) er en stor andel av kommunenes utgifter.

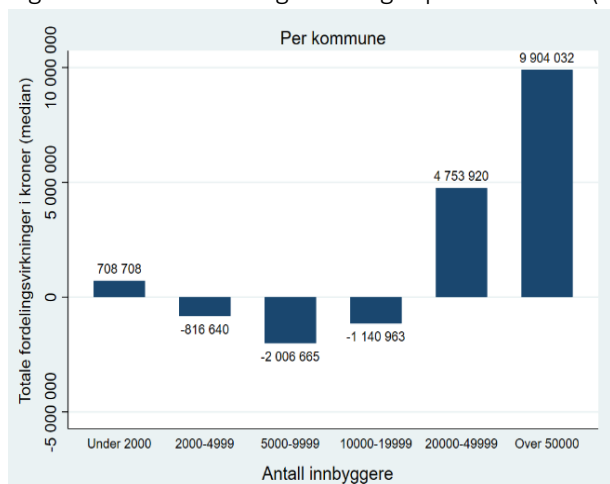
³ En endring med klare faglige utfordringer (Håkonsen og Lunder, 2016).

⁴ Utfordringen med dette er tidligere beskrevet og en oppsummering av dette finnes i Mønnesland (2017).

⁵ Tallstørrelser som utgiftskorrigerede frie inntekter (utvalget s. 103) underkjenner også utgiftene til spredtbygde kommuner og de spredtbygde kommunene framstår da bedre stilt enn det de faktisk er.

⁶ Argumentet mot sterkere skatteutjevning er at kommunene skal ha insentiver til å legge til rette for næringsaktivitet. Det er lite trolig at spesielt distriktskommunene ikke vil legge til rette for næringsaktivitet som

Figur 1. Totale fordelingsvirkninger pr. kommune (median) av endringene i inntektssystemet (2017)

Et eget utvalg er satt ned for å se på kommunenes inntektssystem, men det er viktig å komme med forslag i denne runden også ved at høringen omhandler kommunale tjenester, sysselsetting og bosetting i distriktene.

Demografiutvalget kommer jo også med forslag direkte og indirekte relatert til kommunenes inntektssystem.

Fagforbundet støtter ikke utvalgets forslag om å revidere inntektssystemet i retning av å sikre at kommuner med stor andel fritidsboliger får økte inntekter. Årsaken til dette er:

- Blir et vanskelig system å kontrollere og etterleve
- Lite heldig med tanke på økt indirekte insentiv til fritidsboligbygging istedenfor boligbygging. Utredningen påpeker også paradokset at det bygges flere hytter enn boliger i de distriktskommunene der det er minst boligbygging.
- «Fritidsbolig-kommunene» har lagt opp til denne utviklingen selv gjennom kommuneplanen og derfor er det en ønsket utvikling fra «Fritidsbolig-kommunene»
- Inntektssystemet er et null-sum spill: får noen mer får andre mindre. Dette kan svekke distriktskommuner uten mange fritidsboliger
- Klima- og miljøperspektivet

En alternativ løsning kunne evt. vært å gi kommunene muligheten for en form «turistskatt» på korttids- og langtidsbesøkende.

De forrige forslagene gjaldt bedre fordeling av ressursene, men det er også viktig å styrke den grunnleggende kommuneøkonomien. Regnskapstallene for 2015-2019 viser at mange kommuner har økonomiske utfordringer. I 2015 var det om lag 14 prosent, mens i 2019 var det 43 prosent. Kommunesektorens økonomi må styrkes på flere felt, og spesielt gjennom frie inntekter. Et direkte og effektivt tiltak for å styrke kommuneøkonomien i distriktene ville vært å øke distriktstilskudd Sør og Nord-Norge.

Forskning fra SSB (Stambøl, 2008) viser at økt kommunalt konsum gjennom flere kommunalt ansatte, produktkjøp og investeringer har større sysselsettingseffekter i de mindre sentrale områdene av Norge, enn i de mer sentrale områdene. Dette gjelder både for sysselsetting innenfor kommunalt og privat tjenesteyting. En bedre fordeling av inntektene til kommunene i retning mindre distriktskommuner, vil da vært et tiltak før å øke sysselsettingsandelen i Norge og lønnsomheten for privat næringsliv. Samtidig får de mindre sentrale kommunene positive nettoinnflyttingseffekter av sysselsettingen (Stambøl, 2008). Økte ressurser i distriktskommuner vil også ha en positiv effekt på tilgangen og omfanget av kommunale tjenester og dermed økt tilflytting. Samt mer kommunale ressurser til planarbeid, næringsutvikling eller tettstedsutvikling.

skaper arbeidsplasser, selv med sterkere skatteutjevning. Alle de positive effektene av økt antall arbeidsplasser overskygger det teoretiske argumentet om svekket insentiv.

2. Utdanning

Fagforbundet støtter utvalgets forslag om at utdanningsinstitusjonene bør få et revitalisert og styrket mandat for å ta en større regional rolle. Slik at det legges opp til desentralisert og fleksibel utdanningstilbud i distriktene. Tilstrekkelig ressurser, oppdragsbrev og finansieringssystemet må lede til at de ulike utdanningsinstitusjonene har mulighet og gjennomfører økt tilbud av relevant utdanning i distriktene. Med utdanningsinstitusjoner menes videregående skole, fagskole, og UH-sektoren.

Samtidig er det avgjørende at de ulike utdanningsinstitusjoner utdanner kompetanse det er behov for i framtiden. For eksempel har antall studenter med økonomisk-administrativ fagbakgrunn økt kraftig, men framskrivningene viser at etterspørselen vokser klart sterkere etter arbeidskraft med videregående fagutdanning rettet inn mot industri, bygg og anlegg og håndverk, helsefagarbeidere og sykepleiere (Cappelen mfl. 2020)⁷. Vi trenger flere fagarbeidere i framtiden og for Fagforbundet er det spesielt viktig at det offentlige fagskoletilbudet og fagutdanning gjennom videregående skole blir i større grad synliggjort og styrket med blant annet en rådgivningstjeneste hvor flere ansatte har yrkesfaglig bakgrunn i grunnopplæringen og flere yrkesfaglærere med relevant fagbrev må tilsettes i fag- og yrkesopplæringen.

Videre mener Fagforbundet at det bør undersøkes om flere utdanninger kan ha praksisperioder, der praksisplasser i distriktene vektlegges - i et bredt spekter av utdanninger. I videregående skole bør det forsterkes forsøk med tiltak med trainee, praksis og styrking av linjer som svarer på arbeidsmarkedsbehov i distriktet. Det er bra at utvalget foreslår at det etableres ordninger for å kompensere for kostnader knyttet til praksisstudier med et stort geografisk nedslagsfelt.

Utvalget påpeker behovet for bedre spredning av midler og arbeidsoppgaver knyttet til infrastruktur og forskning. Dette støtter Fagforbundet og mener at kunnskapsinstitusjoner bidrar til samskaping, innovasjonssystemer, kompetansespredning så vel som utdanningstilbud. Utprøving av tiltak innenfor FOU- sektoren for å gi distriktene bedre tilgang til kunnskapsmiljø koplet til lokale utviklings- og innovasjonsbehov.

3. Boligpolitikk

Flere rurale fylker i Norge har en arbeidsløshet som er blant de laveste i landet (også før koronaepidemien). På tross av at store deler av næringslivet i distriktene blomstrer, opplever både offentlig sektor og næringsaktører i mange distriktskommuner store utfordringer for å rekruttere nok arbeidskraft.

En betydelig hemsko som i dag begrenser tilflytting og rekruttering av arbeidskraft i distriktene er *boligmangel*. Dette er for lengst erfart i distriktene, både hos kommuner og næringsliv, men temaet har ikke nådd opp i den nasjonale debatten, ei heller i den framvoksende sentrum-/periferiaksen i det politiske ordskiftet.

NOU 2020:15 erkjenner og påpeker flere faktorer som har gjort boligsituasjonen i distriktene krevende: At lave boligpriser og svak prisvekst gjør boligbygging risikabelt, med en påfølgende boligmangel i distriktene, og at dette reduserer mobilitet i lokale boligmarkeder. Rapporten adresserer også at lave markedsprisene på boliger i distriktene fører til at mange ikke ønsker å ta opp

⁷ Dagens finansieringssystem innenfor UH-sektoren kan gi insentiv til å tilby utdanningstilbud som i mindre grad kommer til å bli etterspurt i framtiden, og samtidig ikke nok tilbud på utdanningstilbud som det blir større behov for i framtiden

lån til boliginvesteringer fordi risikoen er så høy. Andre som vil bygge, opplever å ikke få lån. Utredningen viser at det er lav boligbygging i over 100 kommuner, som omfatter over halvparten av kommunene på sentralitet 6 og 25% på sentralitet 5. Utredningen påpeker også paradokset at det bygges flere hytter enn boliger i de distriktskommunene der det er minst boligbygging.

På oppdrag av KMD viser en utredning fra Samfunnsøkonomisk analyse (SØA)⁸ at både privat og offentlig sektor i distriktene erfarer at rekrutteringsproblemet i arbeidsmarkedet i vesentlig grad er knyttet til boligmangel. Dette gjelder både tilgang på egnede boliger for salg eller leie i regionen, og at de lokale boligprisene er så lave at det er økonomisk risikabelt å bygge nytt. Dysfunksjonen i det nordiske boligmarkedet ble også belyst på et Nordregio-Forum⁹ i november 2020. Der påpekte professor Egon Noe at boligpolitikken i Norden er deregulert slik at bolig er blitt «finansialisert og markedsisert» og dermed «transformert fra å være et hjem til et investeringsobjekt,» og beskriver det som en «voksende segregering i de nordiske husmarkedene». I dette perspektivet er boligmarked blitt en selvgående spiral, der boligbygging i distriktene er høyst risikabelt, på tross av boligmangel.

Lave boligpriser og boligmangel i distriktene begrenser ikke bare «lokal mobilitet» og tilflytting fra by til distrikter som SØA sin analyse viser. Det gjelder også andre veien: Å flytte fra bygd til by for å ta en relevant jobb der, vil for mange – særlig lavtlønnede eller enslige – være krevende eller umulig. Dette fordi den boligen de eventuelt selger i bygda har lav markedsverdi. Det er også et voksende fenomen at banker avviser pant i boliger i distriktene når foreldre vil stille opp for barn som vil kjøpe bolig i byen. En annen kategori er unge par som med barn som har bygd ny bolig i en distriktskommune; denne familien har stor risiko for å bli innlåst.

Rapporten «Tapere og vinnere i boligmarkedet i Nord-Norge»¹⁰ påpeker også en annen side ved dagens boligdynamikk: En sterk formuesulikhet. I hele landsdelen var det i 2018 bare 7 byer/tettsteder der snittprisen på brukte boliger var over 2,5 million¹¹. 70 % av all privat formue i Norge er vanlige folks boliger. I 2019 viste SSB at formuesulikheten i Norge har økt kraftig, og har ikke vært større på 60 år¹².

Skillelinjen formuesforskjellene i bolig har generert, har en sterk sentrum/periferiakse, og er en ny ulikhet i Norge – som vil gå i arv. Det er grunn til å anta at samme bilde med variasjoner gjelder mellom sentrum/periferi i det øvrige Norge. I tillegg til boligmangel og redusert mobilitet i arbeidsmarkedet, har bolig også etablert en ny og stor ulikhet mellom by og land. Det er en svakhet at NOUens utvalg ikke har gått nærmere inn på dette temaet¹³.

Tilflytningskommuner med primærnæring har for lite boliger på markedet fordi slektninger heller vil bruke arveboliger som fritidsbolig noen uker i året, heller enn å selge dem. Dette henger også sammen med mangelen på tilpassede eldreboliger som er rimelig priset. Selv om at hovedstrategien er å la eldre bo hjemme lengst mulig, peker utvalget på flere relevante utfordringer ved dette. Også at det da blir færre boliger tilgjengelig for innflyttere, bidrar til et statisk boligmarked. Insentiver som

⁸«Tilgang på boliger i distriktene og rekruttering av arbeidskraft» (2020).

⁹ Nordregio Forum 2020, 11. november: Non-functioning housing markets in the Nordics

¹⁰ Finsveen R. og Kvarum, M. (2019): *Tapere og vinnere i boligmarkedet i Nord-Norge*, laget for Konjunkturbarometeret for Nord-Norge. Hentet fra <https://www.kbnn.no>

¹¹ F.eks. var snittprisen på boliger i Tromsø nesten 8 ganger høyere enn i Berlevåg.

¹² [Amundsen, B. \(2019, 4. mars\) Tre årsaker til at ulikheten vokser. Hentet fra https://forskning.no](https://forskning.no)

¹³ Et forsterkende element, er at «tapere i boligmarkedet», også er de som kommer dårlig ut i primærnæringene (fiske og landbruk). Den siste nye boligen som ble bygget i Gamvik, var i 1994. Samtidig ble Gamvik blant de som er rammet, av en fiskeripolitikk som har medført nedbygging av kystflåten i de mest fiskeriavhengige kystkommunene. (Riksrevisjonen 2020).

hardere skattlegging av sekundærboliger og fritidsboliger, samt boplikt er virkemidler som bør vurderes, men det løser ikke problemene alene. Samtidig som det er mangel på boliger i distriktene, så har en konsentrasjon av bosetting i sentrale kommuner og følgende kraftig økning i boligpriser og gjeld skapt økt risiko for finansielle ubalanser

Boligsituasjonen i distriktene er alvorlig og krever tiltak, ikke bare fra kommunene i distriktene men også overordnede nasjonale grep. Fagforbundet støtter utvalget når det foreslår en sterkere innsats for å få et velfungerende boligmarked i distriktene. Fagforbundets forslag er samlet foreslår under oppsummeringsavsnittet og mener at man må utrede mer hvilke tiltak som bør settes inn.

4. Infrastruktur, samferdsel og næringspolitikk

Antakelsen om at næring skaper befolkningsvekst, eller unngår befolkningsnedgang, gjelder langt mindre i dag enn på 1970- og 80-tallet; den gang flyttet kvinnene og familiene dit mennene fikk jobb. Nå er kvinnene høyt utdannet, og langt høyere utdannet enn menn, særlig i distriktene. Befolkningsnedgangen må også knyttes til arbeidsmarkedet, med stadig større arbeidsinnvandring, basert på «fly in, fly out», både i offentlig og privat sektor. Noen av arbeidsinnvanderne bosetter seg med familier, men det er i relativt liten skala.

Det hjelper lite befolkningsmessig å fremme etablering av næringsliv, når en rekke offentlige og statlige aktører over tid systematisk bygges ned og sentraliseres. Dette fremmer ikke bare befolkningsnedgang, men også dysfunksjonell befolkningssammensetning i rurale områder. Et viktig poeng er at kvinner i hovedsak jobber i offentlig sektor, mens det er et stort flertall menn i privat sektor. Følgelig har sentraliseringen av offentlig sektor en sterk kjønnsmessig effekt, der kvinner får langt færre relevante jobber i distriktene. I tillegg kommer arbeidsinnvandring i helsesektoren. Faktorene i dette punktet må også ses i sammenheng med de sterkt fallene fødselsrater i distriktene.

For Fagforbundet er det viktig å arbeide for å sikre arbeidsplasser gjennom en aktiv distriktpolitikk og god infrastruktur som stimulerer til verdiskaping og bosetting i distriktene. Økte offentlig investeringer i både tradisjonell og digital infrastruktur er derfor avgjørende for å få til økt verdiskapning, bosetting og tilgang på relevant arbeidskraft.

Utvalget påpeker også av at god fysisk infrastruktur gir muligheter for å ta del i et større arbeidsmarked og få tilgang til et større utvalg av varer og tjenester. Et område blir dessuten mer attraktivt som bosted når det er mulig å flytte dit uten å skifte jobb eller skifte jobb uten å flytte. Det gir ikke bare egne karrieremuligheter, men også muligheter for livsledsager.

Utvalget mener derfor at det må investeres mer i veiprosjekter som utvider og styrker integrasjonen i de regionale arbeidsmarkedene og gevinstene av regionforstørring blir undervurdert ved prioritering av veiprosjekter, og at prioriteringer i større grad bør styres etter de faktiske behovene. Samtidig som utvalget foreslår reduserte priser på flybilletter, ferje og bompenger i distriktene. Dette støtter Fagforbundet.

Fagforbundet støtter forslaget om leveringsplikt på bredbånd til alle husstander og bedrifter i hele landet og at tilskuddsnivået til bredbånd må økes ytterligere i årene framover, helt til alle har fått muligheter til full digital deltakelse i samfunnet.

For å realisere økte offentlig investeringer i infrastruktur er det avgjørende med tilstrekkelige offentlig ressurser. Utviklingen av offentlig ressursbruk fra 1995-2019 viser at privat konsum og investeringer har vokst mellom 107 og 122 prosent i faste priser, mens offentlig bruk av varer og tjenester (konsum og investeringer) har økt med 85 prosent (SSB Nasjonalregnskapet, 2020). Fagforbundet mener at det

avgjørende at ressursgrunnlaget til det offentlige øker og dermed skaper rom for økt investeringer i offentlig infrastruktur. Dette må konkretiseres ved økte overføringer til kommunesektoren og staten. De senere årene har også de regionale utviklingsmidlene til fylkeskommunene blitt kraftig redusert og gjør det regionale utviklingsarbeidet mer krevende enn tidligere.

Oppsummering

Utvalget har i stor grad fokusert på kommuner med sentralitetsindeks 5 og 6, men Fagforbundet mener at flere av utfordringene også gjelder flere av kommunene i sentralitetsindeks 4. Dagens distriktsindeks er nok bedre til å beskrive kommuner med distriktsutfordringer enn kun en sentralitetsindeks. Fagforbundet mener også at dagens distriktsindeks bør opprettholdes og benyttes, og ikke den endrede versjonen som blir gjeldene fra 2022.

Fagforbundet oppsummerer her våre forslag til NOU 2020:15. De er hovedsakelig fordelt innenfor fire områder:

1. Organisering og finansiering av offentlige tjenester

- Gratis barnehage og SFO for å øke familieetablering i og tilflytting til distriktskommuner, også for kommuner med sentralitetsindeks 4.
- Sterkere allokering av statlige tjenester og arbeidsplasser til distriktene
- Utbedre ordningen for ressurskrevende tjenester med lavere kommunal egenandel og også for brukere over 67 år
- Et bedre kommunalt inntektssystem gjennom:
 - Fjerne strukturkriteriet fra kommunenes inntektssystem og skatteutjevning i like stor grad som i fylkeskommunenes inntektssystem
 - En revisjon av beregningen av kostnadsnøkler i utgiftsutjevningen
 - Ikke revidere inntektssystemet i retning av å sikre kommuner med stor andel fritidsboliger får økte inntekter som en del av inntektssystemet
- Styrket kommuneøkonomi og vurdere å øke distriktstilskuddene Sør- og Nord Norge

2. Utdanning

- Sterkere styring og tilstrekkelige ressurser av utdanningsinstitusjoner for å tilby relevant arbeidskraft for framtiden og i større grad i distriktene.
- Flere praksisplasser i distriktene
- Bedre spredning av midler og arbeidsoppgaver knyttet til infrastruktur og forskning. Flere kunnskapsinstitusjoner i distriktene
- En rådgivningstjeneste hvor flere ansatte har yrkesfaglig bakgrunn i grunnopplæringen og flere yrkesfaglærere med relevant fagbrev må tilsettes i fag- og yrkesopplæringen
- Styrke og synliggjøre det offentlige fagskoletilbudet

3. Boligpolitikk

- Staten og kommunen må legge til rette for økt sosial boligbygging og en sosial boligpolitikk gjennom sterkere statlig styring og økte tilskuddsordninger til kommunene for bygging av ikke-kommersielle boliger.
- Kommunene og Husbanken bør kunne spille en aktiv rolle, og Husbankens verktøykasse bør utvides.

- Det bør gjennomføres tiltak både på etterspørselssiden og tilbudssiden av boligmarkedet i distriktene gjennom å:
 - Øke ressurser for offentlig boligbygging og i samarbeid med boligbyggerlag
 - Undersøke muligheter for å endre skatte- og avgiftssystemet med hensyn til økt boligbygging i distriktene
 - innføre skattemessige tiltak for å begrense oppkjøp av boliger som omgjøres til fritidsboliger.
- Offentlig ordning som garanterer at boligbygger kan selge boligene til en sum som tilsvarer registrerte byggekostnader innenfor en gitt periode. Dette bør også gjelde for eldre boliger som har behov for vesentlig oppussing.
- Utrede mer grundig over hvilke tiltak som bør settes inn for å styrke tilgangen på boliger i distriktene

4. Infrastruktur, samferdsel og næringspolitikk

- Øke offentlig investeringer i infrastruktur som styrker de regionale arbeidsmarkedene og hvor det oppnås gevinster av regionforstørring
- Reduserte priser på fly, ferje og bompenger i distriktene
- Økt satsning på tilskuddsordninger innenfor digital infrastruktur i distriktene
- Tilbakeføre og styrke de regionale utviklingsmidlene til fylkene

Kilder

- Aasjord, B. (2020). «Den tause ulikheten», i «Distriktsopprør. Periferien i sentrum». (Almås og Fuglestad 2020) Dreyers Forlag
- Cappelen, Å. Dapi, B. Gjefsen, M. Stølen, N. (2020). *Framskrivinger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040*. SSB 41/2020
- Håkonsen, L. Lunder, T. (2016). Strukturkriteriet i forslaget til nytt inntektssystem – fungerer det etter intensjonen? *Samfunnsøkonomen nr. 4 2016*
- Kommunal og moderniseringsdepartementet. (2016). Kommuneproposisjonen 2017
- Mønnesland, J. (2017). Endringene i inntektssystemet for kommunesektoren 2017: Er det behov for reversering? *Samfunn og økonomi, 1-2017*
- Noregio. (2020). *Breaking the downward spiral. Improving housing markets in the Nordic Region, Policy Brief 2020:4*
- Samfunnsøkonomisk analyse. (2018). *Evaluation of the regionally differentiated social security contributions in Norway*
- Samfunnsøkonomisk analyse. (2020). *Tilgang på boliger i distriktene og rekruttering av arbeidskraft*
- SSB. (2020). Nasjonalregnskapet. Tabell 09189.
- Stambøl, L. (2008). Skaper høyt kommunalt forbruk flere arbeidsplasser og økt tilflytting? Økonomiske analyser, Årg. 27, nr. 2 (2008), s. 25-32